

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-148.2020.21>

УДК 78.087.68(075.8)

Світайло С. В.

ФОРМУВАННЯ ХОРОЗНАВЧОГО ТЕЗАУРУСА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Диригентсько-хорова освіта у вищих педагогічних навчальних закладах вчителів музичного мистецтва спрямована на підготовку їх до здійснення естетичного виховання і музичного розвитку дітей засобами вокально-хорового співу.

У статті розглянуто зміст і шляхи збагачення навчального процесу для формування хорознавчого тезауруса майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки, проаналізовані його зміст, обґрунтовано необхідність ввести спецкурси з хорової літератури і методикою роботи з дитячим хором. Застосовано теоретичні методи дослідження – аналізу, систематизації та узагальнення матеріалів з педагогіки, психології, мистецтвознавства для актуалізації проблеми і пошуку шляхів її вирішення. Запропоновані конкретні шляхи вдосконалення диригентсько-хорової підготовки вчителів музичного мистецтва для формування у них хорознавчого тезауруса. Для цього студентам важливо освоїти спецкурс з історії українського вокально-хорової музики, в тому числі написаної для дітей. Його вивчення створить для цього історико-теоретичну основу. Не менш важливим є і оволодіння методикою роботи з дитячими вокально-хоровими колективами. Для цього необхідно ввести спецкурс з методики роботи з дитячим хором. Таким чином, на результативність формування хорознавчого тезауруса в процесі диригентсько-хорової підготовки суттєво впливають хорознавчі дисципліни.

Завданням вищих навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва, є сприяння збагаченню змісту освіти шляхом відповідного планування й організації навчального процесу та підготовки його методичного забезпечення. Педагогічними умовами для втілення професійно-педагогічних здатностей вчителя музичного мистецтва є володіння психолого-педагогічними знаннями, історією і теорією вокально-хорового виконавства, методикою організації вокально-хорової роботи з дітьми.

Ключові слова: диригентсько-хорова підготовка, хорознавчий тезаурус, учитель музичного мистецтва, вокально-хорова музика, методика роботи з дитячим хором, вокально-хорова музика для дітей.

У сучасних умовах суспільного розвитку питання якості освіти, особливо професійного підготовки фахівців в системі вищої школи, без перебільшення, набуває державного значення. Його актуальність зумовлена як докорінними змінами в суспільстві, новими перспективами його розвитку, викликами часу, так і трансформаційними процесами у сфері освіти загалом і професійній зокрема. Особливо це стосується педагогічної освіти, від змісту і якості якої залежить доля майбутніх поколінь.

Аналіз досліджень і публікацій з теми переконує, що ця проблематика не втрачає своєї актуальності, хоч на кожному етапі історичного розвитку суспільство конкретизує певні пріоритети в освітній сфері, актуалізує їх на дослідницькому і практичному рівнях. У цьому переконують наукові праці

авторитетних дослідників, зокрема з проблем музично-педагогічної вищої освіти (Л. Арчажнікова, В. Бобрицька, Н. Гузій, А. Козир, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.), а також з питань диригентсько-хорової підготовки учителів музичного мистецтва – О. Лєсник, Лінь Хай, Л. Люлюк, Н. Михаська, Г. Сагайдак, Т. Смирнова, Н. Тарарак, І. Шинтяпіна, Л. Ярошевська та ін. Загалом педагогічна наука має досить вагомі здобутки в науковому дослідженні проблеми диригентсько-хорової підготовки фахівців у системі мистецької і музично-педагогічної освіти. Головними дослідники справедливо вважають такі: засвоєння студентами досвіду хорової культури (теоретичних знань, вокально-хорового репертуару, виконавського досвіду); розвиток і становлення особистості студента у процесі навчально-професійної діяльності; підготовку до виконавської й педагогічної діяльності.

Автори сучасних наукових праць з питань музично-педагогічної професійної освіти справедливо наголошують на необхідності удосконалювати навчальний процес – його принципи, методи, форми і засоби. Вони пропонують різноманітні модифікації навчального процесу з диригентсько-хорової підготовки, які, крім засвоєння спеціальних знань, набуття фахових умінь, передбачають формування специфічних внутрішніх схем і структур поведінки його як вчителя музичного мистецтва [3; 4]. Цей процес передбачає певну послідовність інтелектуального, духовного і практичного виховання, навчання і розвитку творчої особистості студента у вищому навчальному закладі шляхом оволодіння основами наукових знань, а також набуття професійних умінь і засвоєння цінностей хорового мистецтва.

Загалом, дослідники однакові в тому, що під час диригентсько-хорової підготовки вчителя музичного мистецтва необхідно збагачувати зміст хорової освіти, щоправда, при цьому вони мають на увазі передусім урізноманітнення навчального репертуару (вокально-хорових творів), у процесі опанування якого й набувається необхідний професійний досвід. Тобто ідеться про те, що навчальний вокально-хоровий репертуар становить основу для хормейстерської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Однак не менш важливе значення має й формування хорознавчого тезауруса майбутніх учителів музики [1]. Загалом поняття тезауруса, крім його прямого і безпосереднього значення (як сукупності спеціальної термінології), сьогодні тлумачать значно ширше: як систему смислових одиниць (понять, подій, образних описів, символів, знаків, формул), їх взаємозв'язків і співвідношень [4]. Часто говорять про загальний тезаурус особистості (наприклад, тезаурус музиканта), маючи на увазі обсяг знань, якими вона володіє в певній галузі. Здобуваючи професійну освіту, майбутній фахівець збагачує свій тезаурус, який є показником рівня професійної підготовки загалом. На формування і збагачення хорознавчого тезауруса має бути спрямований зміст навчального процесу, форми і методи його організації.

Мета статті – розглянути зміст і шляхи збагачення навчального процесу для формування хорознавчого тезауруса майбутніх вчителів

музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки. *Завдання:* проаналізувати зміст навчального процесу з диригентсько-хорової підготовки вчителя музичного мистецтва, обґрунтувати необхідність упровадження спецкурсів з хорової літератури і методики роботи з дитячим хором.

Диригентсько-хорова освіта у вищих педагогічних навчальних закладах вчителів музичного мистецтва спрямована на підготовку їх до здійснення естетичного виховання і музичного розвитку дітей засобами вокально-хорового співу. У змісті навчального процесу загалом враховано комплексний характер такої музично-педагогічної діяльності. Однак час від часу постають питання, які потребують розгляду, уточнення, коригування. Одним із таких є питання змісту освіти, до якого, як головного чинника, постійно звертаються дослідники. Як справедливо зауважує Т. Смирнова, диригентсько-хорову освіту студентів у музично-педагогічних навчальних закладах забезпечує надто скромні кількості спеціальних дисциплін та обсяг навчального часу, запланований для їх викладання [6, с. 91]. Справді, вони становлять досить незначну його частину: хорознавство, хоровий клас, диригування та постановку голосу. У деяких закладах з навчального процесу уже вилучене й хорознавство. Така “урізана” (Т. Смирнова) диригентсько-хорова освіта т надає можливості студентам сформувати хорознавчий тезаурус як фахівця, майбутнього вчителя музичного мистецтва. До цього можна тільки додати, що й через десять років після появи праці Т. Смирнової ця тенденція, руйнівна для диригентсько-хорової підготовки, набула ще більшого поширення.

Варто звернути увагу, що згідно з нормативними документами, зокрема з галузевим стандартом вищої освіти – “Освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра, спеціаліста й магістра за спеціальностями напряму 6.020204 “Музичне мистецтво” – зміст навчального процесу становлять дисципліни гуманітарної, професійно-педагогічної і науково-предметної підготовки. На виховання учителів музичного мистецтва спрямовані передусім дисципліни професійно-педагогічної підготовки – історія української музики, історія зарубіжної музики, аналіз музичних творів, сольфеджіо, гармонія, поліфонія. Формування хорознавчого тезауруса здійснюється у процесі вивчення таких спеціальних дисциплін, як хорове диригування, хоровий клас, хорова література, хорознавство, методика роботи з хором, зокрема – з дитячим хором. Однак саме хорової літератури, хорознавства, методики роботи з дитячим хором майбутні вчителі музичного мистецтва й не вивчають у вищому навчальному закладі.

Особливе значення для формування у них хорознавчого тезауруса має історія української хорової музики, або хорової літератури. У закладах вищої музично-педагогічної освіти такого навчального курсу, на жаль, взагалі не передбачено навчальними планами. Крім того, майбутні фахівці, готуючись працювати з дитячими хоровими й вокальними колективами, не вивчають, хоча б оглядово, вокально-хорової музики для дітей, без знання якої складно говорити про повноцінність їх хорознавчого тезауруса, про їх повноцінну фахову компетентність. До речі, проблема викладання курсу хорової

літератури не нова, вона завжди привертала увагу дослідників диригентсько-хорової підготовки. Зокрема, варто звернути увагу на думку відомого українського хорознавця А. Лашенка, який досить критично оцінював зміст цієї навчальної дисципліни [2].

У ситуації, що склалась сьогодні у цій сфері, доцільно запровадити хоча б відповідні спецкурси. Так, мета спецкурсу з хорової літератури – надати студентам знання про українську вокально-хорову музику, зокрема й написану для дітей, як історико-теоретичну основу їх професійного тезаурусу. Завдання спецкурсу – охарактеризувати народнопісенну творчість, вокально-хорові твори українських композиторів, засвоїти кращі зразки вокально-хорової музики, необхідні в роботі з естетичного виховання дітей. Стисло розглянемо кілька показових явищ в історії української вокально-хорової музики для дітей, які можуть стати основою такого спецкурсу, до того ж, вони не відображені у традиційних підручниках з української хорової музики. Це передусім класичні твори – опера М. Лисенка “Коза-дереза”, “Пан Коцький”, “Зима і Весна”. Серед пісень і хорів для дітей, написаних протягом 20-40-х років, варто назвати обробки народних пісень для дітей К. Стеценка, Я. Степового, М. Леонтовича для шкільних хорів *a cappella*. Ці класичні традиції набули розвитку в композиторській творчості М. Вериківського, П. Козицького, Г. Компанійця, Л. Ревуцького. У репертуарі дитячих творчих колективів і сьогодні досить поширені твори К. Стеценка із збірки “Шкільний співаник” і Я. Степового – “Проліски”, М. Вериківського – “Дитячі пісні”, В. Верховинця – “Весняночка”.

Особливо популярні серед учителів музичного мистецтва хорові обробки народних пісень для дитячого хору М. Леонтовича, вони збагачені прийомами поліфонічного письма. Ці обробки опубліковані у збірках “Дударик”, “Повний збірник народних пісень М. Леонтовича”. Вони мають одно- і двокуплетну форму, розраховані на двоголосний хор нескладної фактури, вузький діапазон голосу, на середній регістр голосів, сольний заспів і хоровий приспів. Фортепіанний супровід в них дублює хорові партії. Увагу вчителів музичного мистецтва постійно привертають романси В. Косенка, адаптовані для дитячого виконання, історичні і козацькі пісні, а також обрядові, побутові й жартівливі пісні, їх обробки. Вокально-хорові твори для дітей Л. Ревуцького – це гармонізовані народні, зокрема й історичні пісні для дитячого хору. Відомі такі його збірки народних пісень для голосу з фортепіано – “Сонечко” і “А вже весна”. П. Козицький написав для дітей чотиричастинну кантату “Здрастуй, весно” (“Весняна кантата”), сюїту “Волошки” для чотириголосного хору з супроводом фортепіано. Особливої популярності свого часу набули пісні А. Філіпенка.

Протягом 50–60-х років музику для дітей писала зокрема Ю. Рожавська: “Пісні-рисунок”, “Пісні-пословиці”, “Пісні-загадки” (10 пісень), “Пісні-считалки (10 пісень), “Мой цветник” (10 пісень), “Пісні из веселого поезда”. В її опері “Сказка о потерянном времени” переважають фантастика і казковість як головний засіб спілкування композитора з дітьми. М. Сильванський написав сім пісень для дітей: ліричні мініатюри “Весною”, “Весела”, “Танцювальна”, “Восени”, “Колискова” тощо. М. Завалишиній належить кантата для дитячого

хору “Місяць за місяцем” (слова Н. Забіли), опера за її ж п'єсою “Коли є друзі”, пісні для дошкільного і молодшого шкільного віку. Майже всі пісні М. Завалишиної двоголосні. За своєю складністю вони доступні дітям молодшого шкільного віку. Особливий жанр хорової пісні становлять 12 пісень – “Місяць за місяцем” (слова Н. Забіли). Кожна з них сприймається як окремий хоровий твір і водночас – як складова крупного хорового твору, близького до жанру кантати. Головна тема – образи природи у різні пори року. Три хори (“Серпень”, “Вересень”, “Жовтень”) написані як хори *a cappella*, вони найскладніші за своїми засобами виразності, масштабами кожного номера і доступні для виконання лише старшокласникам.

Серед вокально-хорових творів для дітей, написаних протягом 70-90-х років, привертають увагу передусім пісні Б. Фільц (“Жива криниця”, “Весно моя, нене”, “Первоцвіт”), В. Шаповаленка (“Пісня про мрію”, “У рідному краї”), І. Шамо (“Грушечка”, “Три поради”), В. Шебаліна (“Зимовий шлях”), А. Штогаренка (“Навгороді коло броду”), Ю. Семенякова (“Трави дитинства”). Окреме явище в українській хоровій музиці для дітей становлять твори Л. Дичко, зокрема її кантати “Сонячне коло”, “Весна”, “Барвінок”, “Чотири пори року”, “Здрастуй, новий добрий день”.

Не менш важливим для формування хорознавчого тезауруса майбутніх вчителів музики є й курс методики роботи з дитячими вокально-хоровими колективами, з дітьми. Адже ця діяльність, як стверджують фахівці і переконує практика [5; 8], має свою специфіку. Тому варто запровадити цей спецкурс, мета якого – підготувати майбутніх учителів музики до вокально-хорової роботи з дітьми, зокрема сформувати у них необхідний обсяг знань про те, як: виявляти музичні здібності дітей, коригувати недоліки в їх музичному розвитку; застосовувати під час занять відповідну методику роботи; розкривати перед дітьми особливості вокально-хорового твору; досягати мети і завдань навчальної і творчої роботи з дитячим хоровим колективом; добирати навчальний репертуар з урахуванням вікових особливостей; аналізувати й інтерпретувати вокально-хоровий твір у процесі його виконання. Завдання спецкурсу – засвоїти методику розвитку вокально-хорових і слухових навичок у дітей, постановки дитячого голосу, роботи над елементами хорової звучності (строєм, ансамблем, дикцією тощо); здійснювати класифікацію дитячих хорових колективів; засвоїти принципи і критерії добору навчального та концертного репертуару для дитячого хору, методику аналізу хорового твору (музично-теоретичного, вокально-хорового, виконавського); методику проведення репетицій з дитячим хоровим колективом [7]. Його вивчення невіддільне від роботи студентів у хоровому класі, від дисциплін вокально-хорового циклу, а також педагогічної практики у дитячих колективах.

Висновки. На результативність формування хорознавчого тезауруса учителя музичного мистецтва у процесі диригентсько-хорової підготовки безпосередньо впливає опанування ними належного обсягу знань з хорознавчих дисциплін. Завдання вищих навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка таких фахівців, – сприяти збагаченню змісту освіти

шляхом відповідного планування й організації навчального процесу та підготовки його методичного забезпечення.

Аналіз наукових праць з проблем сучасної диригентсько-хорової освіти, її навчально-методичного забезпечення переконує в необхідності поглиблювати її зміст, зокрема й шляхом упровадження спецкурсів, застосовування відповідних методичних засобів. Педагогічними умовами для втілення професійно-педагогічних здатностей вчителя музичного мистецтва є володіння психолого-педагогічними знаннями, історією і теорією вокально-хорового виконавства, методикою організації вокально-хорової роботи з дітьми.

Використана література:

1. Живов В. Л. Хоровое исполнительство. Теория. Методика. Практика. Москва : Владос, 2003. 270 с.
2. Лашченко А. П. Пути совершенствования предмета “Хороведение и методика работы с хором”. *Вопросы хорового образования: сб. трудов*. Москва, 1985. Вып. 77. 148 с.
3. Михаськова М. А. Проблеми формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики. *Наук. зап. НДПУ ім. М. Гоголя*. Психолого-педагогічні науки. 2003. № 2. С. 17-18.
4. Неволін І. Ф., Позина М. Б. Тезаурус – как показатель компетентности личности. *Вестник практической психологии образования*. 2010. № 2 (23). С. 69-73.
5. М. С. Осеннева, В. А. Самарин, Л. И. Уколова. Методика работы с детскими хоровыми коллективами. Москва, 1999. 250 с.
6. Смирнова Т. А. Теорія та методика диригентсько-хорової освіти у вищих навчальних закладах: психолого-педагогічний аспект : монографія. Горлівка : ПП “Видавництво Ліхтар”, 2008. 445 с.
7. Татарак Н. Г. Міжпредметні зв'язки вокально-хорових дисциплін у фаховій підготовці майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Харків, 2008. 23 с.
8. Ярошевська Л. В. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів з дисципліни “Хорове диригування”. Миколаїв, 2017. 78 с.

References:

- [1] Zhivov V. L. (2003). Choral performance. Theory. [*The technique. Practice. Horovoe ispolnitel'stvo. Teorija. Metodika. Praktika*]. Moscow. 270 p. [in Russian].
- [2] Lashchenko A. P. (1985). Ways to improve the subject “Choral art and methods of working with the choir”. [*Puti sovershenstvovanija predmeta “Horovedenie i metodika raboty s horom”*]. In: Questions choral education: Sat. works. *Voprosy horovogo obrazovanija: sb. trudov*. Moscow. Vol. 77. 148 p. [in Russian].
- [3] Mikhaskova M. A. (2003). Problems of Forming the Family Competence of the Mayor’s Speaker of Music, *Nauk. zap NDPU im. M. Gogol*. [*Problemi formuvannja fahovoi kompetentnosti majbutn'ogo vchitelja muziki*]. In: Psychological and pedagogical sciences. № 2. P. 17-18. [in Ukrainian].
- [4] Nevolin I. F., Pozina M. B. (2010). Thesaurus – as an indicator of the competence of the individual [*Tezaurus – kak pokazatel' kompetentnosti lichnosti*]. In: Bulletin of practical psychology of education, № 2 (23). P. 69-73. [in Russian].
- [5] M. S. Osenneva, V. A. Samarina, L. I. Ukolova. (1999). Methods of working with children’s choral groups. [*Metodika raboty s detskimi horovymi kolektivami*]. Moscow. 250 p. [in Russian].
- [6] Smirnova T. A. (2008). Theory and methodology of dirigentsko-choral ovosti in the earliest mortgages: the psychological and pedagogical aspect : monograph. [*Teorija ta metodika dirigents'ko-horovoi osviti u vishhij navchal'nih zakladah: psihologo-pedagogichnij aspekt : monografija*]. Gorlivka : 445 p. [in Ukrainian].
- [7] Tatarak N. G. (2008). Interdisciplinary links of vocal and choral disciplines in the professional training of future music teachers : author. dis. ... cand. ped. Science: 13.00.02. [*Mizhpredmetni zv'jazki vokal'no-horovih disciplin u fahovij pidgotovci majbutn'ogo vchitelja muziki: avtoref. dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.02*]. Kharkiv. 23 p. [in Ukrainian].

- [8] Yaroshevskaya L. V. (2017). Methodical recommendations for independent work of students in the discipline "Choral Conducting". [*Metodichni rekomendacii do samostijnoi roboti studentiv z disciplini "Horove diriguivannja"*]. Mykolaiv. 78 p. [in Ukrainian].

СВИТАЙЛО С. В. Формирование хороведческого тезауруса будущего учителя музыкального искусства в процессе дирижерско-хоровой подготовки.

Дирижерско-хоровое образование в высших педагогических учебных заведениях направлено на подготовку учителей музыкального искусства к осуществлению эстетического воспитания и музыкального развития детей средствами вокально-хорового пения.

В статье рассмотрены содержание и пути обогащения учебного процесса для формирования хороведческого тезауруса будущих учителей музыкального искусства в процессе дирижерско-хоровой подготовки, проанализированы его содержание, обоснована необходимость ввести спецкурсы по хоровой литературе и методике работы с детским хором. Методология исследования предполагает применение теоретических методов – анализа, систематизации и обобщения материалов по педагогике, психологии, искусствоведению для актуализации проблемы и поиска путей ее решения. Научная новизна состоит в том, что предложены конкретные пути совершенствования дирижерско-хоровой подготовки учителей музыкального искусства для формирования у них хороведческого тезауруса. Для этого студентам важно освоить спецкурс по истории украинского вокально-хоровой музыки, в том числе написанной для детей. Его изучение создаст для этого историко-теоретическую основу. Не менее важным является и овладение методикой работы с детскими вокально-хоровыми коллективами. Для этого необходимо ввести спецкурс по методике работы с детским хором. Таким образом, на результативность формирования хороведческого тезауруса в процессе дирижерско-хоровой подготовки существенно влияют хороведческие дисциплины.

Задачей высших учебных заведений, в которых осуществляется подготовка будущих учителей музыкального искусства, является содействие обогащению содержания образования путем соответствующего планирования и организации учебного процесса и подготовки его методического обеспечения. Педагогическими условиями для воплощения профессионально-педагогических способностей учителя музыкального искусства является владение психолого-педагогическими знаниями, историей и теорией вокально-хорового исполнительства, методикой организации вокально-хоровой работы с детьми.

Ключевые слова: дирижерско-хоровая подготовка, хороведческий тезаурус, учитель музыкального искусства, вокально-хоровая музыка, методика работы с детским хором, вокально-хоровая музыка для детей.

SVITAYLO S. Formation of the choral thesaurus of the future teacher of musical art in the process of conducting and choral training.

Conducting and choral education in higher pedagogical educational institutions of music teachers is aimed at preparing them for the implementation of aesthetic education and musical development of children by means of vocal and choral singing.

The content and ways of enriching the educational process for the formation of a choral thesaurus of future music teachers in the process of conducting and choral training are considered, its content is analyzed, the need to introduce special courses in choral literature and methods of working with a children's choir is substantiated. The research methodology involves the use of theoretical methods – analysis, systematization and generalization of materials on pedagogy, psychology, art history to actualize the problem and find ways to solve it. The scientific novelty lies in the fact that specific ways of improving the conductor-choral training of music teachers for the formation of a choral thesaurus in them are proposed. For this, it is important for students to master a special course on the history of Ukrainian vocal and choral music, including that written for children. Its study will create a historical and theoretical basis for this. No less important is mastering the method of working with children's vocal and choral groups. For this it is necessary to introduce a special course on the

method of working with a children's choir. Thus, the effectiveness of the formation of a choral thesaurus in the process of conducting and choral training is significantly influenced by choral disciplines. This requires appropriate planning and organization of the educational process, preparation of its methodological support.

The task of higher education institutions, which train future teachers of music, is to promote the enrichment of the content of education through appropriate planning and organization of the educational process and the preparation of its methodological support. Pedagogical conditions for the embodiment of professional and pedagogical abilities of a music teacher is the possession of psychological and pedagogical knowledge, history and theory of vocal and choral performance, methods of organizing vocal and choral work with children.

Keywords: conductor-choral training, choral thesaurus, teacher of musical art, vocal and choral music, methods of working with a children's choir, vocal and choral music for children.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-148.2020.22>

УДК 124.5:37.014.53

Суладій І. М.

АКСІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто аксіологічні основи демократизації освіти. Істотний вплив на процеси демократизації освіти спричинює сформована на засадах гуманізму система цінностей особистості, в якій на особливу увагу заслуговують такі її елементи, як права людини, толерантність, справедливість, солідарність тощо. Цінності спрямовують, організовують, орієнтують поведінку людини на визначення цілей діяльності. Людина пізнає світ крізь призму цінностей, і протягом усього життя вони регулюють її соціальну поведінку. Зокрема, права людини окреслюють межі державної влади й обов'язки держава щодо громадян. Толерантність відтіняє їх активну життєву позицію, сформовану на підставі визнання універсальних прав та основних свобод людини. А справедливість і солідарність не дозволяють нівелювати особистість та надати їй підтримку з огляду на спільну відповідальність. До того ж в умовах глобальної екологічної кризи, яка залишає людству обмежений тимчасовий інтервал на вирішення проблеми свого виживання, екологічна безпека постає як пріоритетна цінність вищого порядку, на розвиток якої мають бути спрямовані усі засоби навчально-виховного впливу на різних етапах підготовки молодого покоління до життя.

Ці та інші демократичні цінності є основою Педагогічної Конституції Європи, яка визначає принципи і методологію філософії та політики процесу підготовки нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття.

Таким чином, сучасна освіта виходить із загальнолюдських цінностей, узгоджених з конкретними цінностями інших етнокультур; має на меті самореалізацію особистості; орієнтується на розвиток особистості, що відбувається цілісно, у єдності розуму і відчуттів, душі і тіла; утверджує права людини на вільний вибір змісту, форм, режиму освіти; здійснюється за умов державної та громадської підтримки, уваги, співпраці, а не формального керівництва.

Ключові слова: гуманізація освіти, демократизація освіти, демократичні цінності, цінності освіти.

Формування системи цінностей особистості на основі гуманізму постає